

VII. Wpływ człowieka na środowisko

7. Krajobraz kulturowy i jego ochrona

Krajobraz danego obszaru

- ◆ **Krajobraz danego terenu** tworzą indywidualne cechy obecnych tam obiektów, zarówno przyrodniczych (np. ukształtowania powierzchni, szaty roślinnej i świata zwierząt), jak i antropogenicznych (m.in. sieci osadniczej, infrastruktury drogowej oraz obiektów przemysłowych).
- ◆ **Krajobraz przyrodniczy** – występuje w sytuacji, gdy na danym terenie znajdują się tylko obiekty przyrodnicze niezmienione przez człowieka.
- ◆ **Krajobraz kulturowy** – obok obiektów przyrodniczych, występują w nim również wytwory ludzkiej działalności.

Krajobraz przyrodniczy

Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy

- ◆ **Krajobrazy kulturowe** ukształtowane na Ziemi, powstawały przez setki lat i ciągle podlegają zmianom.
- ◆ Wpływały na nie czynniki przyrodnicze (szczególnie w dawniejszych okresach) i działalność człowieka uzależniona nie tylko od etapu rozwoju cywilizacyjnego, lecz też od rodzaju gospodarowania i szeroko rozumianej kultury.
- ◆ Krajobraz ten jest dla nas swoistym dziedzictwem poszczególnych regionów świata i Polski, dokumentującym działania poszczególnych społeczeństw w różnych okresach.

Kolonia w Niemczech

Krajobraz kulturowy

- ◆ **Krajobraz osadniczy** – jest odmianą krajobrazu kulturowego powstałego w wyniku działania mieszkańców danego obszaru występującą w dwóch postaciach:
 - ◆ **krajobraz wiejski (osadniczy-wiejski),**
 - ◆ **krajobraz miejski (osadniczy-miejski).**

Krajobraz wiejski

Krajobraz miejski

Krajobraz wiejski

- ◆ **Krajobrazy wiejskie** – tworzyły się od chwili, w której człowiek zaczął prowadzić osiadły tryb życia i uprawiać rolę.
- ◆ Składają się na nie przede wszystkim:
 - ◆ **układ pól uprawnych,**
 - ◆ **rodzaj upraw,**
 - ◆ **rozmieszczenie zabudowy** (mieszkaniowej, gospodarczej, sakralnej, a współcześnie – także usługowej),
 - ◆ **przebieg dróg.**
- ◆ O odmienności krajobrazu kulturowego wsi świadczą także **zasoby niematerialne**, związane przede wszystkim z folklorem (np. dialekt, lokalne tradycje kulinarne).

Krajobraz wiejski

Krajobrazy miejskie

- ◆ **Krajobrazy miejskie** wykształciły się z pierwotnie powstałych krajobrazów wiejskich wskutek rozwoju osadnictwa.
- ◆ Należą one do najbardziej przekształconych przez człowieka fragmentów powierzchni naszej planety.
- ◆ Wyróżniającymi elementami krajobrazów miejskich są:
 - ◆ zwarta i wysoka zabudowa składająca się z domów mieszkalnych oraz budynków przemysłowych i usługowych,
 - ◆ gęsta sieć silnie uczęszczanych ulic i chodników,
 - ◆ pozostałe elementy infrastruktury komunikacyjnej,
 - ◆ parki miejskie,
 - ◆ pozostałe obiekty wytworzone przez człowieka.

Krajobraz miejski

Krajobraz miejski

Degradacja krajobrazu miejskiego

- ◆ **Degradacja krajobrazu** – obejmuje przede wszystkim:
 - ◆ pogorszenie stanu środowiska na danym terenie,
 - ◆ niemożność pełnienia przez niego dotychczasowych funkcji i związane z tym zmiany społeczne.
- ◆ **Miasta** są terenami o wyraźnej degradacji krajobrazu.
 - ◆ Przyczyny tego zjawiska mogą być różne, w tym m.in.:
 - ◆ niewłaściwe zagospodarowywanie wolnych terenów miejskich,
 - ◆ brak inwestycji w istniejącą i starzejącą się infrastrukturę miejską,
 - ◆ w skrajnych przypadkach – ogólne niszczenie przestrzeni miejskiej i wyludnianie się miast spowodowane ich upadkiem gospodarczym.

Degradacja krajobrazu miejskiego na przykładzie Detroit w Stanach Zjednoczonych

- ◆ Świetnym przykładem miasta, którego krajobraz uległ silnej degradacji, jest **Detroit w USA**.
- ◆ W pierwszej połowie XX w. świetnie rozwijał się tam przemysł, przede wszystkim samochodowy.
- ◆ Przemiany gospodarcze, problemy społeczne i ekonomiczne oraz emigracja bogatszych mieszkańców przyczyniły się do tego, że miasto zaczęło chylić się ku upadkowi.
 - ◆ Mimo wielu starań nie udało się zapobiec upadłości finansowej Detroit, która została ogłoszona w 2013 roku.
- ◆ Od czasów świetności miasta do chwili obecnej liczba mieszkańców zmalała o ponad połowę, a w jego krajobrazie zaczęły dominować pustostany, niszczące domy, biurowce, sklepy i fabryki.

Degradacja krajobrazu miejskiego w Polsce

- ◆ Degradacja krajobrazu miejskiego także występowała w Polsce, choć na mniejszą skalę niż w Detroit.
- ◆ Transformacja polityczno-gospodarcza zapoczątkowana na przełomie lat 80. i 90. XX w. przyczyniła się do likwidacji wielu firm znajdujących się w obrębie ośrodków miejskich, np. Warszawy, Łodzi, Krakowa i miast na Górnym Śląsku (Tychy, Bytom, Sosnowiec i Katowice).
- ◆ Duża część terenów zajmowanych przez te zakłady uległa silnej degradacji, zaś brak środków w budżetach miast nie pozwalał na dodatkowe inwestycje i prowadził do niszczenia licznych elementów istniejącej infrastruktury miejskiej.

Degradacja krajobrazu wiejskiego

- ◆ **Tereny wiejskie**, szczególnie zlokalizowane w strefach podmiejskich dużych miast i wzdłuż najważniejszych tras komunikacyjnych, podlegają ogromnej presji urbanizacyjnej.
- ◆ Na terenach, które były do tej pory użytkowane rolniczo tworzą się często rozległe osiedla mieszkaniowe, centra logistyczne z wielkopowierzchniowymi magazynami i zakłady przemysłowe.
- ◆ Z jednej strony takie działania prowadzą do zachwiania stabilności ekologicznej tych terenów i do zmiany ich funkcji, a w rezultacie – do degradacji pierwotnego krajobrazu kulturowego.
- ◆ Z drugiej jednak zwykle sprzyjają rozwojowi gospodarczemu i zwiększają poziom życia mieszkańców.

Degradacja krajobrazu wiejskiego

- ◆ Ważnym skutkiem degradacji krajobrazu wiejskiego jest zanikanie tradycji i zwyczajów kultywowanych na wsiach.
- ◆ Wiąże się to także z istotnymi zmianami w sferze językowej.
 - ◆ Ze względu na wzrastającą liczbę napływowych mieszkańców na obszarach wiejskich zanikają gwary, czyli regionalne odmiany języka.

Planowanie przestrzenne i jego rola w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego

- ♦ W kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego ważną rolę odgrywa właściwe **planowanie przestrzenne**.
- ♦ Obejmuje ono wszelkiego rodzaju działalność, która prowadzi do racjonalnego zagospodarowania przestrzeni z uwzględnieniem obecnej tam przyrody, a także bieżących i przyszłych potrzeb społeczeństwa.

Inne formy ochrony krajobrazu

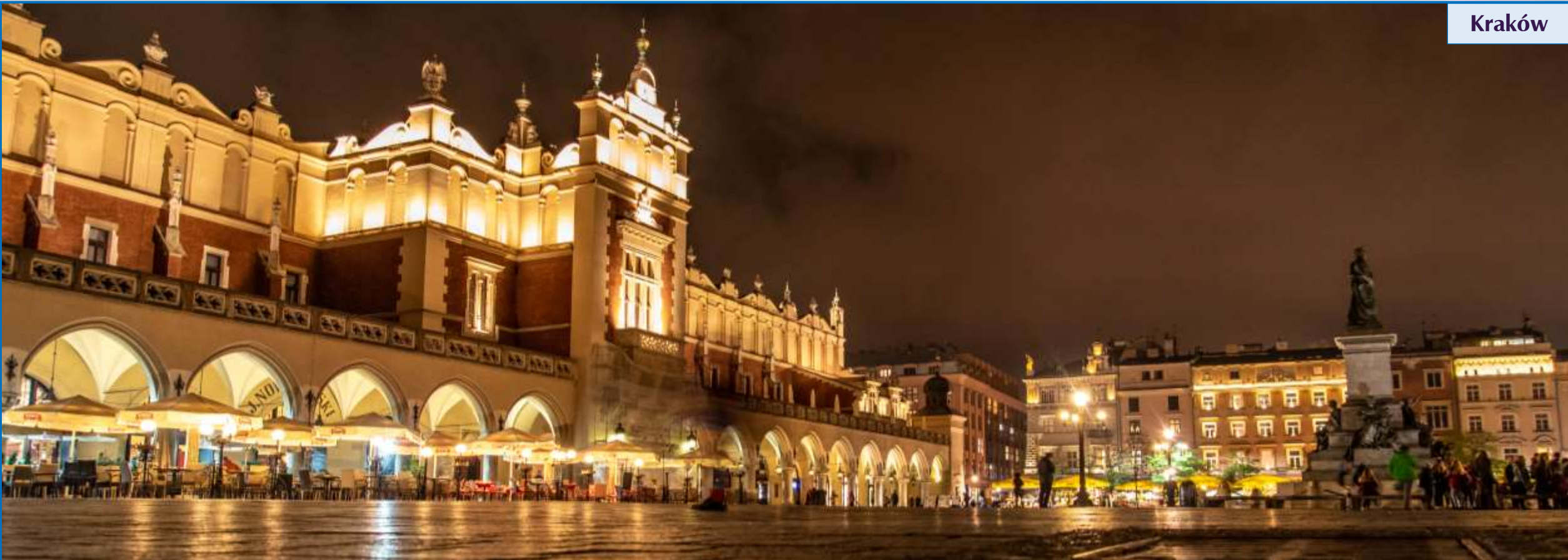
- Do degradacji krajobrazu może dochodzić także na mniejszą skalę niż w Detroit – widoczną lokalnie (zaburza to ład przestrzenny i obniża znacznie walory krajobrazu kulturowego), np. w postaci:
 - nieestetycznych szyldów,
 - zbyt dużych reklam,
 - niedopasowanej do stylu budynków lub zniszczonej małej architektury miejskiej (np. ławki czy kosze na śmieci).
- Ze względu na to władze samorządowe wielu miejscowości podczas prowadzenia prac związanych z planowaniem przestrzennym podejmują **uchwały krajobrazowe**.
 - Regulują one zasady umieszczania małej architektury, zakazują niemal całkowicie umieszczania w centralnych i historycznych dzielnicach miast wielkoformatowych banerów i dopuszczają tworzenie w niektórych miejscach murali.

Inne formy ochrony krajobrazu

- ◆ **Parki kulturowe** – są ważnymi formami ochrony krajobrazu.
 - ◆ Obejmują one tereny, na których ochronie podlegają obiekty o wyjątkowych wartościach kulturowych i krajobrazowych, w tym zabytki specyficzne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
 - ◆ Niektóre z nich, odznaczające się szczególną wartością, mogą zostać nawet:
 - ◆ uznane za **pomniki historii**,
 - ◆ wpisywane na **Listę światowego dziedzictwa UNESCO**.

Kraków

Co każdy człowiek może zrobić dla krajobrazu kulturowego swojego regionu?

- ♦ **Krajobraz kulturowy** jest dobrem wspólnym i dlatego dbałość o jego stan powinna stać się priorytetem nie tylko dla osób zawodowo zajmujących się szeroko rozumianą przestrzenią, lecz także dla każdego mieszkańca.
- ♦ Obecnie każdy z nas, niezależnie od wieku i pełnionej funkcji, może chronić krajobraz kulturowy.

Działania, które może podjąć każdy mieszkaniec w celu ochrony krajobrazu

♦ Działania, które może podjąć każdy mieszkaniec w celu ochrony krajobrazu:

- ♦ podnoszenie własnej wiedzy na temat przyrodniczych i kulturowych walorów krajobrazu;
- ♦ włączanie się w akcje mające na celu pogłębianie świadomości społecznej, takie jak przygotowywanie materiałów umieszczanych w Internecie, referatów i broszur informacyjnych;
- ♦ branie udziału w wydarzeniach, które upamiętniają historię oraz tradycje danego terenu lub go promują;
- ♦ zapisywanie się do lokalnych stowarzyszeń oraz grup zainteresowań;
- ♦ respektowanie lokalnego prawa dotyczącego ładu przestrzennego określonego w miejscowych planach zagospodarowania (np. precyzujących kolor dachów, wysokość obiektów oraz ich wygląd).

KONIEC

Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -